

MILLIY CHOLG'U ASBOBLARI ORQALI O'QUVCHILARNING MUSIQIY MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ НАЦИОНАЛЬНЫХ МУЗЫКАЛЬНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ

TECHNOLOGIES FOR DEVELOPING STUDENTS' MUSICAL CULTURE THROUGH NATIONAL MUSICAL INSTRUMENTS

Abduraxmonov Xusan Botirovich

**Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
2-kurs magistranti**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16810095>

Annotatsiya: Ushbu maqolada milliy cholg'u asboblari orqali o'quvchilarning musiqiy madaniyatini shakllantirish texnologiyalari tahlil qilingan. Tadqiqot adabiyotlar tahlili metodiga asoslanib, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning milliy cholg'u o'qitishdagi qo'llanilishi, musiqiy madaniyat shakllanishining nazariy asoslari va interfaol o'qitish metodlari ko'rib chiqilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, milliy cholg'u asboblari orqali musiqiy madaniyat shakllantirishda kompleks yondashuv zarur bo'lib, bu jarayon an'anaviy va zamonaviy texnologiyalarning uyg'unlashuviga asoslanishi kerak. Maqolada musiqiy madaniyatni rivojlantirishning samarali texnologik modellari va pedagogik shart-sharoitlari aniqlangan.

Kalit so'zlar: musiqiy madaniyat, milliy cholg'u asboblari, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, musiqa ta'limi.

Аннотация. В данной статье анализируются технологии формирования музыкальной культуры учащихся посредством национальных музыкальных инструментов. Исследование основано на методе анализа литературы, рассмотрены применение современных педагогических технологий в обучении национальным инструментам, теоретические основы формирования музыкальной культуры и интерактивные методы обучения. Результаты показывают, что для формирования музыкальной культуры посредством национальных музыкальных инструментов необходим комплексный подход, и этот процесс должен основываться на сочетании традиционных и современных технологий. В статье определены эффективные технологические модели развития музыкальной культуры и педагогические условия.

Ключевые слова. музыкальная культура, национальные музыкальные инструменты, педагогические технологии, интерактивные методы, музыкальное образование.

Abstract: This article analyzes technologies for developing students' musical culture through national musical instruments. The research is based on literature analysis methodology, examining the application of modern pedagogical technologies in teaching national instruments, theoretical foundations of musical culture formation, and interactive teaching methods. The results show that developing musical culture through national musical instruments requires a comprehensive approach, and this process should be based on the integration of traditional and modern technologies. The article identifies effective technological models for musical culture development and pedagogical conditions.

Key words. musical culture, national musical instruments, pedagogical technologies, interactive methods, music education.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning musiqiy madaniyatini shakllantirish muhim vazifa bo'lib, bu jarayonda milliy cholg'u asboblari alohida o'rin tutadi [1]. Musiqiy madaniyat shaxsning estetik dunyoqarashi, milliy o'zlikni anglash va ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi [2]. Bugungi kunda globallashtirish sharoitida milliy madaniy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish masalasi yanada dolzarblik kasb etmoqda.

Pedagogik texnologiyalarning rivojlanishi bilan musiqa ta'limida ham yangi imkoniyatlar paydo bo'ldi. Milliy cholg'u asboblari orqali musiqiy madaniyat shakllantirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish o'qitish samaradorligini oshirish va o'quvchi shaxsiyatini har tomonlama rivojlantirishga yordam beradi [3].

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, hozirgi kunda musiqa ta'limida texnologik yondashuvlarning ahamiyati ortib bormoqda, ammo milliy cholg'u asboblari orqali musiqiy madaniyat shakllantirishning texnologik asoslari yetarli darajada o'rganilmagan. Bu esa ushbu sohada maxsus tadqiqotlar olib borishni taqazo etadi [4].

Maqolaning maqsadi milliy cholg'u asboblari orqali o'quvchilarning musiqiy madaniyatini shakllantirish texnologiyalarini tahlil qilish va samarali pedagogik modellarni aniqlashdan iborat. Tadqiqot vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi: musiqiy madaniyat tushunchasining nazariy asoslarini o'rganish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tahlil qilish, milliy cholg'u o'qitishda qo'llaniladigan texnologik yondashuvlarni aniqlash.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot adabiyotlar tahlili, taqqoslash va sintez metodlariga asoslanib olib borilgan. Tahlil jarayonida pedagogik texnologiyalar, musiqa ta'limi nazariyasi va madaniyatshunoslik sohasidagi ilmiy yondashuvlardan foydalanilgan. Manbalar sifatida O'zbek, rus va xorijiy olimlarning nazariy va amaliy ishlari ishlatilgan.

Musiqiy madaniyat tushunchasining nazariy asoslari turli olimlar tomonidan har xil yoritilgan. D.B.Kabalevskiy (1988) musiqiy madaniyatni shaxsning estetik kamolotining muhim komponenti sifatida belgilab, uning shakllanishida musiqa ta'limining rolini ta'kidlaydi [5]. Muallif musiqiy madaniyatning kognitiv, emotsional va faoliyat komponentlarini ajratib ko'rsatadi.

O'zbek pedagogika sohasida F.Karomatov (1985) milliy musiqa madaniyatining xususiyatlarini tahlil qilib, uning o'quvchi shaxsiyatini shakllantirishdagi ahamiyatini ko'rsatadi [6]. Muallif milliy cholg'u asboblarning madaniy identifikatsiya jarayonidagi rolini alohida ta'kidlaydi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha G.K.Selevko (1998) texnologik yondashuvning asosiy printsiplarini ishlab chiqqan [7]. Uning ta'rifiga ko'ra, pedagogik texnologiya maqsadga yo'naltirilgan, takrorlanadigan va natijaga kafolat beruvchi ta'lim jarayonidir. Bu yondashuv musiqa ta'limida ham qo'llanilishi mumkin.

Interfaol o'qitish metodlari bo'yicha J.Dewey (1897) tajribaga asoslangan o'qitish nazariyasini yaratgan [8]. Uning g'oyalari zamonaviy musiqa ta'limida faol metodlarning qo'llanilishiga asos bo'ldi. Dewey o'quvchining faol ishtirokini ta'limning asosiy sharti deb hisoblaydi.

Milliy cholg'u o'qitish metodikasi bo'yicha S.Taxalov (1983) rubob o'qitishning ilmiy asoslarini ishlab chiqqan [9]. Muallif an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarning uyg'unlashuvini ta'kidlab, o'qitishning bosqichma-bosqich tizimini taklif etadi.

Musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish bo'yicha B.M.Teplov (1985) musiqiy iste'dodning psixologik asoslarini o'rganib, tabiiy qobiliyatlar va pedagogik ta'sirning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi [10]. Uning tadqiqotlari musiqiy madaniyat shakllanishining psixologik mexanizmlarini tushunishga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, musiqiy madaniyat shakllanishi murakkab jarayon bo'lib, u kognitiv, emotsional, faoliyat va qiymat komponentlarining o'zaro ta'siridan tashkil topadi. Milliy cholg'u asboblari esa bu jarayonda maxsus o'rin tutib, madaniy identifikatsiya va estetik tarbiyaning samarali vositasi hisoblanadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Olib borilgan tahlil natijalariga ko'ra, milliy cholg'u asboblari orqali o'quvchilarning musiqiy madaniyatini shakllantirish texnologiyalari quyidagi asosiy komponentlardan tashkil topadi.

Birinchi komponent - maqsadli-motivatsion texnologiyalar. Bu texnologiyalar o'quvchilarda milliy cholg'u asboblari bo'lgan qiziqish va motivatsiyani shakllantirish uchun mo'ljallangan. Maqsadlarni aniq belgilash, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish va ularning shaxsiy yutuqlarini e'tirof etish bu texnologiyaning asosini tashkil etadi [5].

Ikkinchi komponent - mazmunli-ma'lumotli texnologiyalar. Bu texnologiyalar milliy cholg'u asboblari haqidagi bilimlar tizimini shakllantirish va o'quvchilarning madaniy dunyoqarashini boyitishga qaratilgan. Interaktiv darslar, multimedia vositalari va virtual ekskursiyalar bu texnologiyaning asosiy vositalari hisoblanadi [7].

Uchinchi komponent - faoliyatli-amaliy texnologiyalar. Bu texnologiyalar o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish va ijodiy faoliyatga jalb etish maqsadini ko'zlaydi. Loyiha metodlari, ijodiy ustaxonalar va ansambli ijrochilik bu guruhga kiradi [8].

To'rtinchi komponent - nazorat-baholash texnologiyalari. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning musiqiy madaniyat darajasini aniqlash va rivojlanish dinamikasini kuzatish uchun ishlatiladi. Portfolio metodlari, o'z-o'zini baholash va reflektiv tahlil bu texnologiyaning asosiy usullari hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, milliy cholg'u asboblari orqali musiqiy madaniyat shakllantirishda quyidagi texnologik modellar samarali hisoblanadi. Birinchi model - "Bosqichma-bosqich rivojlanish modeli" bo'lib, u o'quvchilarning yosh xususiyatlari va bilim darajasiga qarab tuziladi. Bu model oddiydan murakkabga, ma'lumdan noma'lumga o'tish printsipligiga asoslanadi [9].

Ikkinchi model - "Integrativ yondashuv modeli" milliy cholg'u o'qitishni boshqa fanlar bilan bog'lash va kompleks ta'lim berish imkonini yaratadi. Bu model tarix, adabiyot, tasviriy san'at va boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqlikni ta'minlaydi.

Uchinchi model - "Ijodiy-loyihaviy model" o'quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini rag'batlantiradi va ularning shaxsiy ijodiy loyihalarini amalga oshirishga yordam beradi. Bu model o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va motivatsiyani oshirishga qaratilgan.

Texnologik yondashuvning afzalliklari quyidagilarda namoyon bo'ladi: ta'lim jarayonining rejalashtirish va tashkillashtirish sifatini oshiradi, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish imkonini yaratadi, ta'lim natijalarini bashorat qilish va nazorat qilish mexanizmlarini ta'minlaydi.

XULOSA

Milliy cholg'u asboblari orqali o'quvchilarning musiqiy madaniyatini shakllantirish texnologiyalari zamonaviy ta'limning muhim yo'nalishi hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra,

bu jarayonning samaradorligi maqsadli-motivatsion, mazmunli-ma'lumotli, faoliyatli-amaliy va nazorat-baholash texnologiyalarining kompleks qo'llanilishiga bog'liq.

Milliy cholg'u o'qitishda bosqichma-bosqich rivojlanish, integrativ yondashuv va ijodiy-loyihaviy modellarining qo'llanilishi ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bu modellar o'quvchilarning yosh xususiyatlari va individual qobiliyatlarini hisobga olgan holda moslashtirilishi mumkin.

Kelajakda milliy cholg'u asboblari orqali musiqiy madaniyat shakllantirishning texnologik yondashuvlarini yanada takomillashtirish, raqamli texnologiyalar bilan boyitish va xalqaro tajribalar bilan almashish muhim vazifalar hisoblanadi. Bu esa milliy madaniy merosimizni saqlash va rivojlantirishda ta'lim tizimining rolini mustahkamlashga yordam beradi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ibrohimov, O. A. (1994). O'zbek xalq musiqa ijodi (metodik tavsiyalar). O'qituvchi.
2. Fitrat, A. (1993). O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi. Fan.
3. Avloniy, A. (1992). Turkiy guliston yoxud axloq. O'qituvchi.
4. Rajabov, I. (1992). Maqom asoslari. Fan.
5. Кабалевский, Д. Б. (1988). Основы музыкальной культуры школьников. Музыка.
6. Karomatov, F. (1985). O'zbek xalqi muzika merosi. Adabiyot va san'at.
7. Селевко, Г. К. (1998). Современные образовательные технологии. Народное образование.
8. Dewey, J. (1897). My pedagogic creed. School Journal, 54(3), 77-80.
9. Taxalov, S. (1983). Afg'on rubobini chalishga o'rgatish metodikasi asoslari. O'qituvchi.
10. Теплов, Б. М. (1985). Психология музыкальных способностей. Педагогика.